

## چهارچوبی جهت توسعه بوم‌گردی روستاهای هدف گردشگری استان کرمانشاه

حشمت مرادی، دانشجوی دکتری ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام، ایران  
علیرضا پورسعید<sup>۱</sup>، دانشیار ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام، ایران  
مرجان واحدی، استادیار ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام، ایران  
محمد باقر آرایش، استادیار ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۳/۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۶/۲۲

### چکیده

بوم‌گردی، راهبردی پایدار در زمینه کسب درآمد و به موازات آن حفظ منابع طبیعی است. پژوهش حاضر به منظور ارائه چارچوبی برای توسعه بوم‌گردی روستاهای هدف گردشگری استان کرمانشاه با بکارگیری تئوری داده بنیاد صورت گرفت. تحلیل داده‌ها با نرم افزار maxqda12 در قالب سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی انجام شد. نمونه آماری به روش گلوله برفی و ۲۰ نفر از کارشناسان بود. ابزار پژوهش مصاحبه نیمه ساختار یافته بود. از میان داده‌ها ۴۳۳ کد و ۱۲۴ مفهوم و ۲۳ مقوله فرعی و شش مقوله اصلی به دست آمد. مقوله‌های اصلی مدل به دست آمده شامل: مقوله‌های علی: مشارکتی، اقتصادی، جاذبه‌ها و پتانسیل‌های منطقه، سیاست‌گذاری، اجتماعی و فرهنگی، مدیریتی، زیرساخت‌ها، خدمات و تسهیلات بوم‌گردی، و مقوله محوری توسعه بوم‌گردی، مقوله‌های مداخله‌گر: اقتصادی، مدیریتی و آموزشی، مقوله‌های راهبردی: اقتصادی و آموزشی، مقوله‌های پیامدی: پیامدهای مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و زیست محیطی، در یک چارچوب پارادایمی، هم پیوند شده‌اند.

**کلیدواژه‌ها:** توسعه بوم‌گردی، کدگذاری، گردشگری، کرمانشاه

## مقدمه

بوم گردی (اکوتوریسم) یک سفر و بازدید زیست محیطی مسئولانه از مناطق طبیعی بکر و درک مواهب آن و ویژگیهای فرهنگی مرتبط با آن است (احسانی<sup>۱</sup>، ۲۰۱۶). بوم گردی، راهبردی پایدار در زمینه کسب درآمد و به موازات آن حفظ منابع طبیعی است. بنابر این، بومگردی نه به عنوان یک برنامه، بلکه به عنوان راهبردی اساسی و کلان بایستی مورد توجه قرار گیرد. بسیاری از کشورهای دارای توان توسعه ی بوم گردی، اقدام به تدوین و اجرای طرحهای توسعه بومگردی و سرمایه‌گذاری برای ایجاد زیر ساخت‌های مورد نیاز جهت جذب علاقمندان بازدید از جاذبه‌های بوم گردی کرده‌اند (داودی، ۱۳۹۴). با توجه به پتانسیلهایی که کشور ایران در جاذبه‌های گردشگری و تنوع اقلیمی کم نظیر در دنیا دارد، این صنعت جایگاه با ارزشی در جهان دارد و در رده شصت و هشتمین کشور از ۱۵۰ کشور عضو سازمان جهانی گردشگری قرار گرفته است (منوچهری، ۱۳۹۵). همچنین در سال ۲۰۱۷ رتبه ۹۳ از بین ۱۳۶ کشور گردشگری جهان را به خود اختصاص داده است، که زمینه دستیابی به رتبه‌های بهتر از این را دارد. بدترین رتبه ایران در بین مؤلفه‌های شاخص رقابت پذیری سفر و گردشگری در سال ۲۰۱۷ مربوط به پایداری محیطی و پس از آن اولویت بخشی سفر و گردشگری و زیر ساخت خدمات گردشگری بوده است. (سازمان جهانی گردشگری<sup>۲</sup>، ۲۰۱۸). اقتصاد استان کرمانشاه عمدتاً کشاورزی بوده و مرکز کشاورزی ایران می‌باشد. اما ضعف پتانسیل‌های کشاورزی، کشتزارهای عمدتاً دیم و تشدید خشکسالی های پی در پی، منجر به مهاجرت از نواحی روستایی شده است (بیگ محمدی و حاتمی، ۱۳۸۹). تحولات بخش کشاورزی موجب مهاجرت نواحی روستایی و بیکاری مفرط در این استان گردیده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). به طوری که این استان با ۲۶/۶ درصد نرخ بیکاری، رتبه اول بیکاری را در کشور دارد. و از آنجایی که این استان یکی از مهم‌ترین و غنی‌ترین استان‌های کشور در زمینه گردشگری است و جزء ۵ استان برتر از جهت تعداد گردشگران است که تعداد کل گردشگران در فصول مختلف سال ۱۰۰۳۹۴۰ نفر می‌باشد (همان). و تقریباً نیمی از گردشگران از روستاهای هدف گردشگری (ورمقان، چرمه علیا، فش،

1. Ehsani

2. World Tourism Organization (UNWTO)

هجیج، شمشیر، خانقاه، پیران، راب هرسم، سرخه دیزه، حریر، شالان، کندوله، گلین، نوژی وران (نجویران) بازدید می‌کنند، اما به لحاظ شاخص‌های توسعه بوم‌گردی تفاوت زیادی بین مناطق مختلف این استان به چشم می‌خورد. این مساله و مسائل دیگر مانند: ایجاد اشتغال، افزایش درآمد، کاهش مهاجرت و ... موجب شده که توسعه و گسترش گردشگری در روستاهایی که دارای پتانسیل‌های لازم برای توسعه بوم‌گردی است مورد توجه قرار گیرد. علاوه بر این، استان کرمانشاه به تبع از شرایط کشور پتانسیل بالایی در حوزه صنعت بوم‌گردی دارد، از جمله: طبیعت بکر، ارتفاعات و کوه‌های سر به فک کشیده، رودخانه‌ها، آب‌های معدنی، جنگل‌ها، تاریخ باستانی، انواع مناطق دیدنی، بازارهای قدیمی، سبک‌های متنوع معماری، دارا بودن آب و هوای متنوع و از همه مهم‌تر انواع پاره فرهنگ‌های مختلف، بنابراین ضرورت آن را می‌رساند که باید با مدیریت و برنامه‌ریزی درست و کارا، از این منابع در راستای توسعه گردشگری و پیشرفت استان مورد بهره‌برداری قرار داد. در سال‌های اخیر برخی از روستاهای این استان در حال ارائه خدمات گردشگری می‌باشند، ولی مزایای این نوع گردشگری در توسعه و همچنین تدوین راهبردهای پیش‌برنده توسعه بوم‌گردی توسط سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان توسعه کشاورزی و روستایی، مورد توجه قرار نگرفته است. با وجود پتانسیل بالا، روستاهای هدف گردشگری استان کرمانشاه با مشکلاتی از قبیل: کم رنگ شدن جاذبه‌های فرهنگی روستا، عدم امکانات زیربنایی و رفاهی، عدم درک صحیح روستاییان و مسئولان از بوم‌گردی، عدم وجود شبکه اطلاع‌رسانی صحیح و به موقع، عدم حمایت و توجه کافی دولت، عدم انجام تحقیق و پژوهش رشته‌های متعدد علمی در زمینه‌ی بوم‌گردی، مهارت و انگیزه‌ی پایین دهیاران و مسئولان اجرایی طرح بوم‌گردی، عدم مشارکت مردم روستا در برنامه‌ریزی‌های طرح گردشگری، تعصبات قومی و مذهبی، تغییرات اقلیمی و عدم وجود اطلاعات دقیق آماری در رابطه با تعداد گردشگران می‌باشد (قبادی، ۱۳۸۹). از بوم‌گردی به عنوان یک وسیله جهت رفع مشکلات روستاییان با حفاظت از محیط زیست استفاده نشده، حتی تحقیق و پژوهش کافی در این خصوص انجام نگرفته است، پس لازم است با توجه به ویژگی‌ها و قابلیت‌های روستاها، برنامه‌ریزی لازم به منظور توسعه‌ی بوم‌گردی در نتیجه توسعه و عمران روستایی صورت پذیرد. از آن جا که این روستاها به ثبت سازمان میراث فرهنگی رسیده و جزء

میراث فرهنگی ما می‌باشند باید به آن‌ها توجه صد چندان شود که با برنامه‌ریزی اصولی می‌توان موجبات پیشرفت این روستاها را از نظر بوم‌گردی فراهم ساخت و به کاهش مشکلات نیز کمک کرد. این تحقیق به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤال است که چه چهارچوبی را جهت توسعه بوم‌گردی روستاهای هدف گردشگری استان کرمانشاه می‌توان طراحی کرد؟

### سوابق نظری و تجربی تحقیق

بوم‌گردی، گردشگری بر مبنای طبیعت است و شامل درک محیط طبیعی است که باعث تأمین پایداری اکولوژیکی می‌شود، به عبارت دیگر بوم‌گردی، نوعی گردشگری طبیعی و پایدار است که با مشارکت کنندگان بومی و بهره‌گیری از پتانسیل‌های طبیعی گردشگری میسر می‌شود (میرسنجری، ۱۳۹۵). و بوم گرد، گردشگری است که خود را نسبت به تمامیت گونه‌های گیاهی و جانوری، سرزمین و اکوسیستم‌های یک ناحیه به موازات جوامع محلی با تمامی نیازها و ویژگی‌های فرهنگی آن‌ها مسئول می‌بیند (گیگوویچ و همکاران<sup>۱</sup>، ۲۰۱۶). گردشگری، تاریخی به قدمت فعالیت‌های بشری دارد و در دوران قدیم طبقات مختلف جوامع که با اهداف گوناگون به مسافرت می‌رفتند، در واقع نوعی فعالیت گردشگری داشته‌اند. کاشفان، ماجراجویان و جهانگردان معروفی نظیر مارکوپولو، مازلان، واسکودوگاما و کریستف کلمب به نوعی به سفرهای گردشگری دست می‌زده‌اند جامعه‌ای که به تعبیر هگل بر پایه مدرنیسم شکل گرفته است (مک کانل<sup>۲</sup>، ۱۹۷۶). نتیجه مدرنیسم همان انقلاب صنعتی می‌باشد که همزمان با انقلاب صنعتی در خلال قرن هفدهم در کشورهای اروپائی بویژه انگلستان، با سفرهای دیپلماتیک و تجاری رونق خاصی گرفتند و منجر به ظهور شکل خاصی از مسافرت تحت عنوان گردشگری سبز<sup>۳</sup> در این کشورها شد. با رشد جمعیت جوامع و رشد فزاینده شهرها از یک سو و پیشرفت چشمگیر در شبکه حمل و نقل، تکنولوژی و سایر عناصر زندگی بشر، هر روز که می‌گذرد انگیزه نیاز به مسافرت نیز افزایش پیدا می‌کند. در قرن نوزدهم گسترش خطوط راه آهن، دسترسی به مناطق روستایی را برای افراد زیادی فراهم کرد و توسعه صنعت

1. Gigović et al

2. MacCannel

3. Grand Tour

گردشگری سبب گسترش بوم‌گردی شد. در قرن بیستم نه تنها تقاضا برای بوم‌گردی رشد سریعی پیدا کرد، بلکه محدوده فعالیت آن نیز متنوع شد (شارپلی<sup>۱</sup>، ۱۳۹۰). در نگاهی گذرا به وضعیت گردشگری ایران و ترکیه که شاید در ۳۰ سال اخیر از ابعاد مختلف روند رو به رشدی را پشت سر گذاشته و حتی در برخی موارد گوی سبقت را از ایران ربوده است می‌توان به این نتیجه رسید که در زمینه توسعه گردشگری با وجود پتانسیل‌ها و جاذبه‌های ویژه در ایران، ترکیه به کشوری توسعه یافته بدل شده است؛ کشوری که شاید در ۴۰ سال اخیر در مقایسه با ایران کشوری توسعه نیافته قلمداد می‌شود. طبق گزارش شورای جهانی سفر و گردشگری (WTTC<sup>۲</sup>) در سال ۲۰۱۵ ترکیه در زمینه میزان مشارکت مستقیم بخش سفر و گردشگری در تولید ناخالص داخلی به رقم ۳۲ میلیارد دلار دست یافت و طبق پیش‌بینی‌های صورت گرفته گمان می‌رود در سال ۲۰۲۶ به رقم ۴۸ میلیارد دلار برسد در صورتی که این شاخص در ایران ۲۰۱۵ به رقم ۷ میلیارد دلار رسید و پیش‌بینی می‌شود در سال ۲۰۲۶ به عدد ۱۴ میلیارد دلار برسد (حیدری، ۱۳۹۷). البته یاد آوری می‌شود که صنعت بوم‌گردی صنعتی نوپاست که از آغاز ده ۱۳۸۰ در ادبیات علمی و دانشگاهی کشور ما وارد شده و هنوز در سطوح برنامه‌ریزی و اجرایی کشور مورد توجه کافی قرار نگرفته است (رضوانی و بیات، ۱۳۹۲). در استان کرمانشاه نیز مقوله‌ای جدید است که توسعه و گسترش این صنعت نیاز به مشارکت فعال مردم، سیاست‌گزاران و برنامه‌ریزان و محققان دارد. در جدول ۱، خلاصه آرای پژوهشگران درخصوص متغیرهای مؤثر بر توسعه بوم‌گردی ارائه شده است.

جدول ۱. خلاصه نظرها درباره متغیرهای مؤثر بر توسعه بوم‌گردی

متغیرهای مؤثر بر توسعه بوم‌گردی	پژوهشگر
نحوه توزیع امکانات، خدمات و تسهیلات گردشگری، تدوین قوانین و مقررات ویژه، مشارکت مردم محلی، آموزش مدیریت بحران به نیروهای بومی، افزایش ایمنی، برنامه‌ریزی	خسروی (۱۳۹۷)
حمایت مالی جهت تأمین زیرساختهای روستا؛ ساخت دفتر شورا و دهیاری روستا، ساخت سرویس بهداشتی مناسب؛ ایجاد فضای سبز و وسایل بازی کودکان؛ حمایت از کشاورزی و دامپروری، کمک برای تعمیر سقف بناهای قدیمی و سنتی، ادامه اجرای طرح هادی و سنگفرش محلات روستای و اجرای طرح توانمندسازی روستاییان	صالحی و همکاران (۱۳۹۷)

1. Richard Sharpley  
2. The World Travel & Tourism Council(WTTC)

## ادامه جدول ۱. خلاصه نظرها درباره متغیرهای مؤثر بر توسعه بوم‌گردی

متغیرهای مؤثر بر توسعه بوم‌گردی	پژوهشگر
تدوین قوانین و مقررات ویژه، استفاده بهینه از جاذبه‌ها و جلوگیری از تخریب، آلودگی و از بین رفتن این منابع در روستا، انواع غذاها، موسیقی، آداب و رسوم و جشن‌های محلی روستا، ایجاد نمایشگاه‌های جهانگردی	سپهوندو امین (۱۳۹۷)
تدوین برنامه‌های آموزشی، توسعه و حمایت از بوم‌گردی	باغانی (۱۳۹۷)
جلب مشارکت سرمایه‌گذاران محلی و منطقه‌ای، واگذاری مسئولیت اداره و سازماندهی توسعه طبیعت‌گردی منطقه به آنان، برگزاری تورهای بازدید منطقه و توسعه تسهیلات و واسطه‌ای (دفاتر تبلیغاتی و اطلاع‌رسانی و...) و نهایتاً استفاده از مردم محلی (بومی) و علاقه‌مند برای فعالیت به عنوان راهنمای تورهای طبیعت‌گردی و افزایش آگاهی و اطلاعات آنان از مزایای گردشگری و بهبود نحوه برخورد با گردشگران	شاطریان و همکاران (۱۳۹۶)
آموزش برای گروه‌های مختلف ذریع و ذینفع از جمله ساکنین بومی، مدیران و برنامه‌ریزان و توریست‌ها و برگزاری کنفرانس‌ها، جشنواره‌ها و نمایشگاه، ایجاد وب‌سایت اطلاع‌رسانی، و توزیع کتابچه و بروشورها	امیدی نجف‌آبادی (۱۳۹۵)
تبلیغات درباره‌ی گردشگری و جاذبه‌های بوم‌گردی منطقه، تعداد اقامتگاهها و مراکز رفاهی منطقه‌ای و سیستم نظارت دقیق بر آنها، وضع وسائل حمل و نقل، برنامه‌ریزی و تسهیلات کافی و مناسب جلب همکاری ارگانهای ذریع برای به‌کارگیری توسعه‌ی پایدار، امکان توسعه صادرات برخی محصولات، استفاده از نیروی متخصص در بخش گردشگری	قنادی (۱۳۹۵)
جاذبه‌های فرهنگی و منابع انسانی که شامل مواردی از قبیل مردم‌شناسی، نوع معیشت روستاییان، موسیقی، رقص و بازی‌های محلی، آداب و رسوم و سنن محلی، پوشاک محلی، اماکن تاریخی و باستانی	قدیری و همکاران (۱۳۸۹)
احترام به فرهنگ محلی، همکاری با ساکنان و دخالت دادن نظرات آنها در ارتباط با ساختار حکومت‌داری مناسب، مشارکت ساکنین در برنامه توسعه بوم‌گردی، رضایت بازدیدکنندگان، حمایت محلی برای توسعه بوم‌گردی، ارزیابی دوره‌ای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان گردشگری	بیراندرا و سومان <sup>۱</sup> (۲۰۱۸)
احداث هتل یا خوابگاه، افزایش سطح آگاهی مردم منطقه، دادن اولویت‌های اقتصادی به مردم محلی، حفاظت از محیط زیست، توسعه صنایع دستی و سنتی و اهمیت دادن به فعالیت‌هایی مانند ظروف محلی و سوغات و استفاده از درآمد حاصل از گردشگری این مناطق در جامعه محلی	فاندا <sup>۲</sup> (۲۰۱۸)

ادامه جدول ۱. خلاصه نظرها درباره متغیرهای مؤثر بر توسعه بوم‌گردی

متغیرهای مؤثر بر توسعه بوم‌گردی	پژوهشگر
سطح رفاه اجتماعی، سطح آمادگی جامعه برای مشارکت در حفاظت از محیط زیست میزان اشتغال (نسبت افراد دارای مشاغل دائمی، ۲- تعداد جمعیت فعال اقتصادی ۳- هزینه های عمومی برای بهداشت و سایر خدمات اجتماعی؛ عامل زیست محیطی در جامعه بر اساس چهار عامل ۱- هزینه های عمومی در محیط زیست؛ ۲- سهم مشاغل در صنعت گردشگری در کل اشتغال؛ ۳- تعداد خانواده هایی که درآمد کمتر از حداقل معاش (همبستگی منفی) دارند؛ ۴- هزینه های عمومی برای حفاظت از امنیت عمومی .	ایرکارا و همکاران <sup>۱</sup> (۲۰۱۸)
رضایت گردشگران	گارسینا <sup>۲</sup> (۲۰۱۷)
مشارکت و حمایت مردم محلی	دانیل و کریستین <sup>۳</sup> (۲۰۱۳)
غلبه بر پایین بودن سطوح درآمد، ارائه فرصت‌های جدید شغلی و ایجاد تحولات اجتماعی در جامعه روستایی	لن <sup>۴</sup> (۱۹۹۴)

منبع: یافته‌های تحقیق

### روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر روش، کیفی و از نظر هدف، بنیادی است. برای استخراج تئوری از دل داده‌ها، از روش نظریه زمینه‌ای یا داده بنیاد، استفاده شده است. برای جمع‌آوری داده‌ها، از مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته استفاده شده است. جامعه آماری شامل کلیه خبرگان مطرح دانشگاهی دارای زمینه علمی مرتبط با گردشگری، مدیران و کارشناسان ارشد حوزه گردشگری بود. روش نمونه‌گیری، نمونه‌گیری نظری با استفاده از روش گلوله برفی می‌باشد. و فرایند نمونه‌گیری تا مرحله اشباع نظری ادامه می‌یابد و پس از آن متوقف می‌شود (پاندیت<sup>۵</sup>، ۱۹۹۶)؛ و استراوس (۱۹۶۷)، (لونت آلتینی، الکساندرس پاراسکواس، ۱۳۹۴). در پژوهش حاضر بعد از انجام ۲۰ مصاحبه نیمه ساختار یافته، تحلیل داده به اشباع نظری رسید. جهت ثبت نظرات و پاسخ‌های مصاحبه شونده‌گان از روش یادداشت برداری و ضبط صدا استفاده گردید. مدت زمان صرف شده به منظور هر مصاحبه در میزان اطلاعات به دست آمده تأثیرگذار است (اسماعیلی و

1. Erkara et al  
2. García  
3. Daniel & Chritian  
4. Lane  
5. Pandit

همکاران، ۱۳۹۷) در این پژوهش برای هر مصاحبه به طور میانگین ۶۰ دقیقه زمان صرف شد. تحلیل داده‌ها در پژوهش حاضر براساس رهیافت نظام مند استراوس و کوربین (۱۹۹۸) انجام شد. که مستلزم استفاده از کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی است. برای اطمینان از اعتبارپذیری این پژوهش، مشاهده طولانی و مستمر در دستور کار محقق قرار گرفت همچنین از آن جا که فرآیند گردآوری داده‌ها در فازهای مختلف صورت گرفت و برخی شرکت کنندگان به دلیل دانش تخصصی و علاقه‌مندی به موضوع تحقیق دست کم در دو مرحله حضور داشتند، تا بازخوردهای اصلاحی از آنان دریافت شود. در روش اسنادی، بررسی در اسناد و مدارک صورت گرفت و نظریه‌های مختلف همراه با پیشینه تحقیق بررسی شدند و آرای اندیشمندان ذریبط براساس اهداف تحقیق، مرحله به مرحله نتیجه‌گیری و مورد بهره‌برداری قرار گرفتند. از نرم افزار مکس کیودا<sup>۱</sup> به منظور ساختاربندی داده‌های گردآوری شده استفاده شد. بدین منظور داده‌ها شامل متن مصاحبه‌ها، مستندها، یادداشت‌ها و فایل‌های صوتی وارد نرم افزار شده و در ابتدای امر کدگذاری شدند. این مرحله از فرآیند را کدگذاری باز می‌نامند که در نتیجه آن مفاهیم اصلی شکل گرفت. در مرحله دوم کدگذاری (کدگذاری محوری) با حذف و ادغام مفاهیم موجود، مقوله‌های سطح اول شکل گرفتند. با تکرار این فرآیند و ادغام مجدد مقوله‌ها توسط کدگذاری مرحله‌ی سوم کدگذاری انتخابی شکل گرفتند و در نهایت از دل مقوله‌ها، نظریه نهایی بدست آمد. قابل ذکر است در طی فرآیند گردآوری و تحلیل داده‌ها، تفاوت و حاشیه‌های پیشرفت کار در قالب یادداشت‌های یادآورنده ثبت شده و به عنوان بخشی از داده‌های قابل تحلیل به نرم افزار اضافه گردید. در این پژوهش به منظور برقراری پیوند بین مقوله‌ها، از الگوی پیشنهادی استراوس و کوربین<sup>۲</sup> (۱۳۸۷) استفاده شد. در این الگو، مقوله‌ها در شش دسته جای می‌گیرند که عبارت‌اند از: شرایط علی، زمینه، پدیده یا مقوله محوری، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها. در این پژوهش، علاوه بر این که استاد راهنما و استاد مشاور در مراحل پژوهش ناظر بودند، در مسیر تحقیق با کارشناسان علمی در حوزه‌ی گردشگری نیز تبادل نظر شد. نتایج بدست آمده، به مصاحبه شونده‌گان برگردانده شد و نظرات آن‌ها مطابقت داده شد تا اعتبار داده‌های بدست

---

1. maxqda12  
2. Strauss and Corbin



آمده دوباره بررسی شود. به منظور پایایی داده‌های به دست آمده از ضریب کاپا<sup>۱</sup> استفاده شده که مقدار ۰/۸۸ به دست آمد که نشان دهنده پایایی مناسب داده‌هاست.

## یافته‌های پژوهش

### ۱- کدگذاری باز

در کدگذاری باز، مفهوم سازی داده‌ها و تحلیل اطلاعات انجام می‌شود تا با استفاده از آن بتوان داده‌ها را در مقوله‌های مشخص دسته بندی کرد. در این مرحله، مفاهیم از عمق داده‌ها به سطح آورده می‌شوند. کدگذاری باز مجموعه‌ای از تلخیص واحدهای معنایی در قالب کدهای اولیه، دسته‌بندی کدهای مرتبط با یکدیگر در قالب مقولات و تعریف ویژگی‌ها و ابعاد آن است. کدگذاری باز، اعمال برچسب مفهومی به واحدهای معنادار برآمده از مصاحبه‌های انجام گرفته در قالب رویکرد گراند تئوری است. در این پژوهش، در مصاحبه نوزدهم دیگر کد اولیه جدیدی ایجاد نشده است و برای اطمینان، محقق مصاحبه دیگری را نیز انجام گرفت تا از نقطه اشباع اطمینان حاصل شود. نتیجه آنکه مصاحبه نوزدهم این پژوهش، نمونه را به نقطه اشباع تئوریکال یا اشباع نظری رسانیده است. نقطه اشباع در نمونه کیفی هدفمند ما ایجاد ۱۰۷ گزاره یا کد اولیه متفاوت بود که در مجموع این ۱۰۷ کد، ۴۳۳ فراوانی یا تکرار در محتوای مصاحبه‌ها را دارد (جدول ۲).

## جدول ۲. کد گذاری باز

مقوله های اصلی	مقوله های فرعی	مفاهیم	نکات کلیدی مصاحبه	
شرایط علی	زیرساخت ها و تسهیلات بوم گردی	افزایش اقامتگاهها	اقامتگاههای بوم گردی نیاز به توسعه دارد.	
		احداث هتل	احداث هتل در توسعه بوم گردی و ماندگاری گردشگران می تواند مفید باشد.	
		ایجاد تسهیلات بوم گردی	پارکینگ و جایگاه برای برپایی چادرها، منقل ها و آب و... در بعضی از روستاها ایجاد شده است.	
		زیرساخت های حمل و نقل	با آسفالت و بهسازی جاده روستاها گردشگران بیشتری به این روستاها می آیند.	
		تسهیلات بهداشتی و رفاهی	ایجاد سرویس بهداشتی؛ فضای سبز و وسایل بازی کودکان	
	عوامل سیاست گذاری	تدوین قوانین و مقررات جدید	تدوین قوانین و مقررات ویژه جهت حفاظت از محیط زیست	
		استقرار پایگاه محیط بانی	استقرار پایگاه محیط بانی در روستاها	
		اولویت های اقتصادی	اولویت های اقتصادی باید به مردم محلی داده شود.	
		حمایت دولت	حمایت مالی دولت از کارگاههای محلی و صنایع دستی	
	جاذبه ها و پتانسیل های منطقه	جاذبه های فرهنگی	عرضه غذاهای سنتی در چادرها و رستوران ها	عرضه غذاهای سنتی در چادرها و رستوران ها
			به کارگیری مصالح ساختمانی طبیعی در روستا	به کارگیری مصالح ساختمانی طبیعی در روستا
			اجرای موسیقی، برگزاری مراسمات و جشن های محلی	اجرای موسیقی، برگزاری مراسمات و جشن های محلی
			وجود چشم اندازها و جاذبه های زیبای طبیعی فرهنگی	وجود چشم اندازها و جاذبه های زیبای طبیعی فرهنگی
		معرفی و فروش گیاهان دارویی منطقه	معرفی و فروش گیاهان دارویی منطقه	
جاذبه مصنوعی	زیبا سازی مسیرهای منتهی به روستا			
شرایط علی	عوامل مدیریتی	دادن اولویت های اقتصادی به مردم محلی	دادن اولویت های اقتصادی به مردم محلی	
		نظرسنجی	نظرسنجی از سیاست گذاران و برنامه ریزان درگیر با پروژه بوم گردی	
		نظرسنجی از گردشگران و مردم محلی	نظرسنجی از گردشگران و مردم محلی	
		مدیریت دفع زباله	مدیریت دفع زباله های روستا	
		آموزش	آموزش مردم محلی و گردشگران در زمینه مسائل زیست محیطی	

ادامه جدول ۲. کد گذاری باز

مقوله های اصلی	مقوله های فرعی	مفاهیم	نکات کلیدی مصاحبه	
شرایط علی	عوامل اجتماعی و فرهنگی	رضایت گردشگران	رضایت گردشگران از میزبانی، امکانات و خدمات ارائه شده ایجاد نمایشگاه فصلی از تولیدات محلی	
		تجربه زندگی روستایی	تجربه خوشایند و ناخوشایند سفر قبلی گردشگران	
		تبلیغات	توزیع بروشور و کتابچه در ورودی روستاها	
		اطلاع رسانی	نصب تابلو در زمینه ممنوعیت روشن کردن آتش و قطع درختان و رعایت بهداشت	
		امکان تجربه زندگی	فراهم کردن امکان تجربه زندگی روستایی برای گردشگران	
		تبلیغات و اطلاع رسانی	تولید و پخش برنامه های تلویزیونی در موردجاذبه های روستا	
	عوامل مشارکتی	عوامل مشارکتی	مشارکت در ارائه خدمات اقامتی	مشارکت روستائیان در ارائه خدمات اقامتی به گردشگران
			مشارکت در کاربری مراتع	سهیم کردن مردم بومی در کاربری مراتع
			مشارکت در تصمیم گیری ها	مشارکت مردم محلی درمدیریت، برنامه ریزی و تصمیم گیری های روستا
			مشارکت در حفاظت از محیط	مشارکت مردم محلی در حفاظت از محیط زیست
	عوامل اقتصادی	عوامل اقتصادی	سرمایه گذاری	سرمایه گذاری مردم محلی در ساخت اقامت گاه بوم گردی
			توسعه صادرات	توسعه صادرات برخی از محصولات محلی
			بازار یابی	بازاریابی مناسب جهت فروش تولیدات محلی
			کیفیت صنایع دستی	بهبود کیفیت صنایع دستی
			فروش تولیدات محلی	فعالیت مردم بومی در فروش تولیدات دامی و زراعی
			هزینه کردن درآمد حاصل از گردشگری در روستا	هزینه کردن درآمد حاصل از گردشگری در روستا
			تسهیم کردن مردم محلی در درآمدهای حاصل از بوم گردی	سهیم کردن مردم محلی در درآمدهای حاصل از بوم گردی
			سرمایه گذاری	سرمایه گذاری در بخش گیاهان دارویی و طب سنتی
سرمایه گذاری			سرمایه گذاری های خارجی در روستا	
توسعه صنایع دستی			توسعه شرکت های کوچک و متوسط تولید صنایع دستی	
اعتبارات			پرداخت تسهیلات مالی و اعتباری کم بهره جهت راه اندازی کسب و کارهای کوچک	

## ادامه جدول ۲. کد گذاری باز

مقوله های اصلی	مقوله های فرعی	مفاهیم	نکات کلیدی مصاحبه
مقوله محوری	توسعه بوم گردی	حفاظت	مشارکت جامعه محلی در حفاظت از محیط زیست
		مشارکت	مشارکت جامعه محلی در مدیریت و تصمیم گیری روستا
		منفعت	کسب منفعت اقتصادی
		سرمایه گذاری	توانمندسازی مردم، سرمایه گذاران و سایر سازمان ها
		حفظ فرهنگ	مشارکت جامعه محلی در سرمایه گذاری در بخش گردشگری
		اشتغال	حفظ فرهنگ های محلی
		بهره وری از میراث فرهنگی	اشتغال افراد بومی
زمینه	مدیریت	مدیریت منابع آب	صرفه جویی در مصرف آب
	آموزش	آموزش	آموزش حفاظت از محیط زیست در مدارس
			توسعه آگاهی عمومی از طریق مراکز آموزش عالی گردشگری
			آموزش مرزبانان و نیروهای انتظامی جهت حفاظت از محیط زیست.
			افزایش آگاهی عمومی حفاظت از محیط زیست از طریق افراد کاریزما
	مشارکت	مشارکت مردم محلی	مشارکت همه جانبه مردم، دولت و بخش خصوصی در حفظ آثار فرهنگی و تاریخی
			ایجاد زیر ساخت های گردشگری در روستا با مشارکت مردم و دولت
	همکاری ذی نفعان بوم گردی	همکاری ذی نفعان در تبلیغ و حفاظت	همکاری صدا و سیما در تبلیغ و اجرای برنامه های آموزش بوم گردی
همکاری سازمان ها، دهیاران و شوراهای روستایی در حفاظت از محیط زیست			
عوامل مداخله گر	حس تعلق	حس تعلق	جلوگیری از تغییر کاربری مراتع و جاذبه های بوم گردی
			کاربرد نماهای معماری قدیم در ساخت خانه های جدید
	سیاست گذاری	امنیت اجتماعی	نقش سپاه و نیروی انتظامی در حفاظت از محیط زیست
			نقش مردم محلی در حفاظت از محیط زیست
			نقش سازمان میراث فرهنگی در شناساندن و معرفی جاذبه ها

ادامه جدول ۲. کد گذاری باز

مقوله های اصلی	مقوله های فرعی	مفاهیم	نکات کلیدی مصاحبه	
عوامل مداخله گر	سیاست گذاری	امنیت اجتماعی	صدور مجوز توسط میراث فرهنگی برای ایجاد تسهیلات بوم گردی	
		تدوین قوانین بوم گردی	قوانین و دستورالعمل های میراث فرهنگی در حفاظت از محیط زیست	
		فناوری های نوین در بوم گردی	انتقال تکنولوژی های نوین و کم مصرف به روستا	
	مدیریت خوب بوم گردی	امنیت زیر ساخت ها و اقامت گاهها	مقاوم سازی ساختمان ها در مقابل زلزله	تعریض جاده ها و نرده کشی در نقاط حادثه سازجاده
			بیمه بودن قایق های تفریحی	بیمه بودن صنایع دستی
	امنیت در بوم گردی	خصوصی کردن بوم گردی	واگذاری نظارت بر اقامت گاهها به بخش خصوصی	نظارت بر اقامت گاهها توسط بخش خصوصی
			واگذاری بهره برداری از جاذبه ها به بخش خصوصی	صدور مجوز تأسیس اقامت گاهها، رستوران ها و هتل ها به بخش خصوصی
			نقش دولت در محافظت از منابع طبیعی	مسئولیت سازمان میراث فرهنگی در معرفی میراث فرهنگی و طبیعی
			نقش دولت در تأمین زیرساخت های بوم گردی	قراردادن صندوق کمک جهت احیا و مرمت بارگاه ها و اماکن تاریخی
	مدیریت خوب دولتی	سرمايه گذاری در بوم گردی	اعمال مشوق های مالی جهت مصرف بهینه انرژی و آب	استفاده از درآمد شهرداریها جهت توسعه خدمات و تسهیلات بوم گردی
			تأمین هزینه های بوم گردی	استفاده از جرایم اخذ شده از قاچاق چپان مرزی جهت مرمت بناهای تاریخی و بارگاههای مذهبی
	مدیریت مالی بوم گردی	تأمین هزینه های بوم گردی	آموزش بوم گردی	آموزش جهت حفاظت از محیط زیست و نحوه برخورد با همدیگر
			ترویج بوم گردی	احداث موزه های کوچک فرهنگی و تاریخی
			ترویج سنت استفاده از اماکن و بارگاههای مذهبی	هدایت اردوهای دانش آموزی راهبان نور به این مناطق
	راهبردهای توسعه بوم گردی	آموزشی و ترویجی	آموزش بوم گردی	آموزش جهت حفاظت از محیط زیست و نحوه برخورد با همدیگر
ترویج بوم گردی			احداث موزه های کوچک فرهنگی و تاریخی	
ترویج سنت استفاده از اماکن و بارگاههای مذهبی			هدایت اردوهای دانش آموزی راهبان نور به این مناطق	

## ادامه جدول ۲. کد گذاری باز

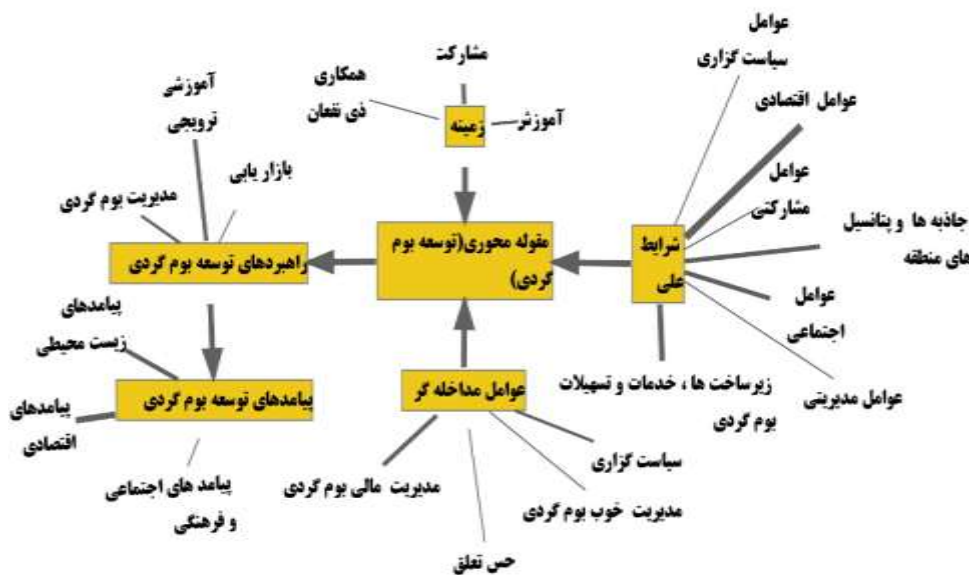
مقوله های اصلی	مقوله های فرعی	مفاهیم	نکات کلیدی مصاحبه
راهبردهای توسعه بوم گردی	بازار یابی	تبلیغات	ایجاد کارگاههای کوچک و متوسط و کارخانجات تولیدات محلی
			راه اندازی کسب و کارهای کوچک در حوزه بوم گردی
		نمایشگاهها، جشنواره ها و آئین های سنتی	نمایشگاه فصلی از تولیدات محلی در روستاها
			جشنواره هاو آیین های سنتی و مذهبی
		برپایی مراکز اطلاع رسانی گردشگری	دفترشورا و دهیاری روستا، دفتر اطلاع رسانی
		تبلیغ جاذبه های بوم گردی	تدوین و پخش برنامه های تلویزیونی
	تبلیغات رسانه ای درباره ی گردشگری و جاذبه های روستاها		
	برنامه های تلویزیونی، سی دی های تبلیغاتی، بروشور و...		
	مدیریت مردم در بوم گردی	مدیریت انرژی	رعایت استاندارد های ساخت و سازها در مصرف انرژی
			مدیریت مصرف سوخت
		مدیریت دفع زباله ها	صرفه جویی در مصرف انرژی توسط مردم
استفاده از فضولات دامی به عنوان کود در زمین های کشاورزی			
	جمع آوری زباله های جامد و بازیافت آنها		
پیامدهای توسعه بوم گردی	پیامد های اجتماعی و فرهنگی	انتقال بیماری ها از انسان به جانوران و مردم محلی	
		انتقال بیماری ها از انسان به جانوران و مردم محلی	
		تقلید مردم محلی از فرهنگ گردشگران	
	پیامد های اجتماعی و فرهنگی	توسعه برنامه های آموزشی	برنامه های آموزشی جهت توسعه و حمایت از بوم گردی
		کمرنگ شدن اصول، عقاید و ارزشها مردم محلی	تخریب مبانی اصولی و ارزشی و عقاید و آداب و رسوم مردم محلی
		مبادلات فرهنگی و تعامل های اجتماعی بین مردم محلی و گردشگران	مبادلات فرهنگی و تعامل های اجتماعی بین مردم محلی و گردشگران
	محافظت از میراث فرهنگی و تاریخی روستاها	محافظت از میراث فرهنگی و تاریخی روستاها	

ادامه جدول ۲. کد گذاری باز

مقوله های اصلی	مقوله های فرعی	مفاهیم	نکات کلیدی مصاحبه
پیامدهای توسعه بوم گردی	پیامدهای اجتماعی و فرهنگی	مدیریت دفع صحیح زباله	استفاده از فضولات حیوانی جهت کود
		وادار کردن مردم به انجام فعالیت های سنتی	وادار کردن مردم به انجام فعالیت های رقص و..
	پیامدهای اقتصادی	برتری درآمد بر منابع	ندایده گرفتن مقررات جهت کسب درآمد هر چه بیشتر از منابع موجود
		افزایش تسهیلات اقامتی	افزایش تسهیلات اقامتی مانند هتل ها و رستوران ها و چادرها و کمپینگ ها
		افزایش سطح رفاه و کیفیت زندگی	افزایش سطح رفاه و کیفیت زندگی
		ایجاد زیرساخت های جدید	تقاضا برای زیرساخت های اقتصادی افزایش یافته
		بازار جدید تولیدات محلی	بازارهای جدید برای تولیدات محلی و صنایع دستی
		بهبود کیفیت خدمات حمل و نقل	گسترش و بهبود کیفیت خدمات حمل و نقل
		توسعه صنایع دستی	توسعه کار های هنری و صنایع دستی
		جابجای نیروی کار از بخش کشاورزی به بوم گردی	جابجای نیروی کار از بخش کشاورزی به بوم گردی
		عدم توازن اقتصادی مناطق	عدم توازن اقتصادی مناطق
	کاهش بیکاری	بوم گردی در فصل پربازدید ، بیکاری را کاهش داده است	
	پیامدهای زیست محیطی	افزایش آلودگی هوا، خاک و آب	افزایش آلودگی هوا، خاک و آب و آلودگی های صوتی
		توسعه تسهیلات رفاهی	توسعه سریع تسهیلات رفاهی بوم گردی
		حفظ تنوع زیستی	جلوگیری از نابودی گونه های کمیاب جانوری و گیاهی
		کاهش تخریب محیط زیست	کاهش تخریب محیط زیست
		گاز رسانی	گازرسانی به روستاهای هدف گردشگری
		محافظت از منابع طبیعی	حساسیت مردم محلی نسبت به گونه های متنوع اکولوژی

منبع: یافته های تحقیق

## ۲- کد گذاری محوری



نمودار ۱. الگوی ارائه شده حاصل از کدگذاری انتخابی عوامل مؤثر بر توسعه بوم‌گردی به کمک مکس کیودا (منبع: یافته‌های تحقیق)

## ۳- کدگذاری انتخابی

با توجه به نتایج و مدل‌نهایی یافته‌های تحقیق نشان شرایط علی بر مقوله محوری اثر می‌گذارند و منجر به مشارکت جامعه محلی در حفاظت، مدیریت و تصمیم‌گیری روستا، مشارکت در سرمایه‌گذاری بخش بوم‌گردی، توانمندسازی ذی‌نفعان (مردم، سرمایه‌گذاران و سایر سازمان‌ها)، کسب منفعت اقتصادی برای گروه‌های ذی‌نفع، حفظ فرهنگ‌های محلی و استفاده بهینه از میراث فرهنگی و در نهایت اشتغال افراد بومی و توسعه بوم‌گردی می‌شود، و توسعه بوم‌گردی با عواملی از قبیل مشارکت، همکاری ذی‌نفعان بوم-گردی و آموزش (زمینه‌ای) و عوامل مداخله‌گر مانند مدیریت مالی بوم‌گردی (تأمین هزینه‌های بوم‌گردی و سرمایه‌گذاری در بوم‌گردی)، سیاست‌گذاری (امنیت اجتماعی، تدوین قوانین بوم‌گردی و به کارگیری فناوری‌های نوین در بوم‌گردی)، حس تعلق و مدیریت خوب بوم‌گردی (خصوصی سازی بوم‌گردی،



امنیت بوم‌گردی و مدیریت خوب) همراه شده و منجر به تدوین راهبردهای مدیریتی (مدیریت انرژی، مدیریت منافع و مدیریت دفع صحیح زباله)، و بازار یابی از طریق تبلیغات مانند برپایی مراکز اطلاع‌رسانی، ایجاد نمایشگاه‌ها، جشنواره‌ها و آئین‌های سنتی و نهایتاً راهبردهای آموزشی و ترویجی مانند آموزش بوم‌گردی (حفاظت از محیط زیست و میراث فرهنگی و نحوه برخورد با گردشگران و ترویج بوم‌گردی شده است. که در نهایت به کارگیری این راهبردها می‌تواند پیامدهای مثبت و منفی را به همراه داشته باشد از جمله: پیامدهای اقتصادی مثبت مانند کاهش بیکاری، بازار جدید تولیدات محلی، توسعه صنایع دستی، بهبود کیفیت خدمات، ایجاد زیرساخت‌های جدید و افزایش سطح رفاه و کیفیت زندگی مردم محلی، و پیامدهای منفی مانند ارجعیت درآمد بر منافع، عدم توازن اقتصادی و جابجایی نیروی کار از بخش کشاورزی به بخش گردشگری را به همراه داشته باشد. همچنین پیامدهای مثبت زیست‌محیطی مانن کاهش تخریب محیط زیست، گازرسانی به روستاها، محافظت از منافع و میراث فرهنگی و تنوع زیستی و پیامد منفی مانند افزایش ترافیک و سر و صدا و افزایش آلودگی آب و هوا و خاک را داشته باشد و در نهایت به کارگیری این راهبردها جهت توسعه بوم‌گردی ممکن است پیامدهای مثبت اجتماعی و فرهنگی مانند مبادلات فرهنگی و تعامل‌های اجتماعی، توسعه برنامه‌های آموزشی و محافظت از میراث فرهنگی، و پیامدهای منفی مانند تقلید مردم محلی از فرهنگ گردشگران، انتقال بیماری از انسان به حیوانات، کم‌رنگ شدن اصول، عقاید و ارزش‌ها و وادار کردن مردم محلی به انجام فعالیت‌های سنتی است. (نمودار ۱).

### نتیجه‌گیری و پیشنهادات

این پژوهش به منظور تعیین چارچوبی جهت توسعه‌ی بوم‌گردی روستاهای هدف گردشگری استان کرمانشاه انجام شده است. در بررسی انجام شده، توسعه بوم‌گردی به عنوان مقوله محوری در نظر گرفته شده است. مقوله محوری توسعه بوم‌گردی در این تحقیق شامل مقوله‌های فرعی مشارکت جامعه محلی در حفاظت، مدیریت و تصمیم‌گیری روستا و مشارکت در سرمایه‌گذاری بخش بوم‌گردی، توانمندسازی ذی‌نفعان (مردم، سرمایه‌گذاران و سایر سازمان‌ها)، کسب منفعت اقتصادی برای گروه‌های ذینفع، حفظ فرهنگ‌های محلی و استفاده بهینه از میراث فرهنگی و در نهایت اشتغال افراد بومی در نظر گرفته شده

است. این مقوله‌ها، که در تحقیقات قنادی (۱۳۹۵)، بلن کاس و همکاران<sup>۱</sup>، (۲۰۱۵)، شاطریان و همکاران (۱۳۹۶) و بیانیه انجمن جهانی اکوریسم در سال ۲۰۰۰ نیز بیان شده است. شرایط علی عوامل مؤثر بر توسعه بوم‌گردی در نظر گرفته شده که به توسعه بوم‌گردی منجر می‌وند به ترتیب شامل عوامل اقتصادی، تبلیغات و اطلاع‌رسانی، زیرساخت‌ها، خدمات و تسهیلات بوم‌گردی، منابع و جاذبه‌ها، آموزشی، سیاست-گذاری، عوامل اجتماعی و فرهنگی، عوامل مدیریتی و حمایتی است. که عامل اقتصادی با ۶۶ کد بیشترین فراوانی را در میان سایر عوامل داشته است و مصاحبه‌شوندگان مهمترین متغیر مؤثر بر توسعه بوم‌گردی را تبلیغات رسانه‌ای، برخورداری روستا از جاذبه‌های طبیعی، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، تسهیلات رفاهی و بهداشتی و مشارکت مردم در حفاظت از محیط زیست دانسته‌اند که در تحقیقات باغانی (۱۳۹۶)، (بلن کاس و همکاران<sup>۲</sup>، ۲۰۱۵)، (گراشیلا و رولدان<sup>۳</sup>، ۲۰۱۴)، (امیدی نجف آبادی، ۱۳۹۵) و فاندان<sup>۴</sup> (۲۰۱۸) به این عوامل اشاره شده است. شرایط زمینه‌ی در این تحقیق شامل مشارکت و همکاری ذینفعان گردشگری و آموزش بوم‌گردی است. شرایط زمینه‌ای شرایطی است که درون آن راهبردها صورت می‌پذیرد. مقوله آموزش در تحقیق باغانی (۱۳۹۶) مشاهده شده است، برای این که توسعه بوم‌گردی بیشترین شانس موفقیت را داشته باشد، لازم است ذینفعان مشارکت فعالی داشته باشند و مورد توجه قرار گیرند، این یافته، مشابه نتایج تحقیق، (کن<sup>۵</sup>، ۲۰۱۸) و (هیا<sup>۶</sup>، ۲۰۱۸) است که بیان می‌کنند تمام گروه‌های ذینفع باید در توسعه گردشگری مشارکت داده شوند. مقوله فرعی دیگر شرایط زمینه‌ای، مقوله مشارکت و همکاری ذینفعان بوم‌گردی است که از اصول جهانی بوم‌گردی اقتباس شده است. امنیت در گردشگری و مدیریت خوب بوم‌گردی، احساس تعلق و سیاست بوم‌گردی، به عنوان شرایط مداخله‌گر در نظر گرفته شده است، این مقوله‌ها تسهیل‌گر یا محدود کننده راهبردهای توسعه بوم‌گردی است که درون زمینه ساختاری خاصی قرار دارند. مقوله احساس تعلق به مکان یعنی تجربه و درک خاص از یک مکان ویژه که

---

1. blancas et al  
 2. blancas et al  
 3. Grashiela & Roldan  
 4. funda  
 5. Lane  
 6. Hea

جهت‌گیری شخص را به یک مکان با احساسی از تفاوت، جهت‌یابی و درک فضا مشخص می‌کند. حس تعلق ترکیبی پیچیده از معانی، نمادها و کیفیت‌های محیطی است که شخص یا گروه به صورت خودآگاه یا ناخودآگاه بر پایه ارتباط یک مکان خاص ادراک می‌کنند. این معنا که عمدتاً عاطفی فرد با محیط قرار دارد، در طراحی به صورت نمود کالبدی خود را نمایان می‌سازد (مطلبی و جوان فروزنده، ۱۳۹۰). مدیریت خوب شامل، مدیریت مالی بوم‌گردی و ایمنی و امنیت در گردشگری است که جهت توسعه بوم‌گردی، تسهیل‌گر و محدود‌کننده هستند. مقوله ایمنی و امنیت در گردشگری به طور مشابه در تحقیقات لیو و همکاران<sup>۱</sup> (۲۰۱۷) بررسی شده و سایر مقوله‌ها جدید است. مهم‌ترین مقوله مداخله‌گر این پژوهش مدیریت خوب بوم‌گردی است. دست‌یابی به شاخص‌های زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی توسعه بوم‌گردی مستلزم ایجاد ساختارهای هدایتی و حمایتی است و به همین دلیل امروزه مدیریت خوب به عنوان راهبرد دست‌یابی به توسعه بوم‌گردی مطرح می‌شود و نیاز به همکاری دولت با مردم بومی در جهت توسعه بوم‌گردی را برجسته می‌کند. مدیریت به طور طبیعی سرعت عمل و دقت اجرای سیاست‌ها را فراهم می‌کند و به تقویت فضای مثبت برای رشد اقتصادی، افزایش درآمد مردم، گسترش عدالت منجر می‌شود که همه این موارد موجب تحقق شاخص‌های توسعه بوم‌گردی می‌شود. که در تحقیقات امین بیدختی و همکاران (۱۳۹۶) و فاندآ<sup>۲</sup> (۲۰۱۸) آورده شده است. اتخاذ راهبردهایی چون تبلیغات و بازاریابی از طریق برگزاری نمایشگاه‌ها، باغانی (۱۳۹۶)، برگزاری جشنواره‌ها و آئین‌های سنتی، امیدنی نجف آبادی (۱۳۹۵)، آموزش و ترویج بوم‌گردی از طریق برگزاری کلاس‌های بوم‌گردی، همچنین مدیریت بوم‌گردی شامل مدیریت منابع آب، انرژی و مدیریت دفع صحیح زباله‌ها با محوریت توسعه بوم‌گردی، و راهبرد مشارکتی است که با مشارکت همه جانبه جامعه محلی و عموم مردم و آموزش می‌توان همکاری ذینفعان را فراهم نمود. اجرای راهبردهای توسعه بوم‌گردی پیامدهایی را به همراه دارد. از جمله پیامدهای مثبت بوم‌گردی می‌توان به کاهش بیکاری، افزایش سطح رفاه و کیفیت زندگی، افزایش تسهیلات اقامتی، ایجاد

---

1. Liu et al  
2. funda

بازار جدید تولیدات محلی، بهبود کیفیت خدمات عمومی، (گارسیا<sup>۱</sup>، ۲۰۱۷). مطالعات (الیزابیس<sup>۲</sup>، ۲۰۰۲)، و پیامدهای مثبت اجتماعی و فرهنگی مانند: توسعه برنامه‌های آموزشی: مبادلات فرهنگی و تعامل‌های اجتماعی، مدیریت دفع صحیح زباله، محافظت از میراث فرهنگی و تاریخی (ویسته و همکاران<sup>۳</sup>، ۲۰۱۷). و پیامدهای مثبت زیست محیطی مانند: توسعه تسهیلات رفاهی، محافظت از منابع طبیعی، کاهش تخریب محیط زیست است، (کاظمی<sup>۴</sup>، ۱۳۸۵)، (ویسته و همکاران، ۲۰۱۷) بوم‌گردی پیامدهای منفی نیز می‌تواند داشته باشد، اما با مدیریت صحیح می‌توان آنها را به حداقل رساند. از جمله اثرات منفی: عدم توازن اقتصادی مناطق، افزایش تقاضا برای زیرساخت‌های اقتصادی، ارجحیت درآمد بر منابع، جابجایی نیروی کار از بخش کشاورزی به بوم‌گردی، (مصاحب و همکاران، ۱۳۹۲)، پیامدهای منفی اجتماعی و فرهنگی مانند: تقلید مردم محلی از فرهنگ گردشگران، کم‌رنگ شدن اصول، عقاید و ارزش‌ها، وادار کردن مردم به انجام فعالیت‌های سنتی، انتقال بیماری‌ها از انسان به جانوران و مردم محلی، ماتویس<sup>۴</sup>، ۲۰۰۲). و پیامدهای منفی زیست محیطی مانند: افزایش ترافیک و آلودگی صوتی و افزایش آلودگی هوا، خاک و آب را به وجود آورد مور و روس<sup>۵</sup> (۲۰۱۳)؛ که در نتیجه آن ممکن است سبب بازخورد منفی در جامعه شود. البته با شناخت پیامدهای منفی و آموزش به جامعه می‌توان از آن پیشگیری کرد. بوم‌گردی در ایران صنعتی نوپا و پویا است و ماهیتی پیشرو رونده و در حال رشد دارد. با معرفی و آموزش زیست محیطی، اجتماعی و فرهنگی و تبلیغات صحیح بوم‌گردی و افزایش آگاهی مردم در رابطه با آن در سطح جامعه می‌توان از بین رفتن آثار تاریخی و فرهنگی و تخریب محیط زیست جلوگیری کرد و با مدیریت برنامه‌ریزی صحیح در چهارچوب قوانین وضعیت بوم‌گردی را بهبود بخشید. توسعه بوم‌گردی مبتنی بر حفظ آثار فرهنگی، تاریخی و زیست محیطی است پس تا حد ممکن باید از تحلیل آن جلوگیری کرد.

با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهادات زیر ارائه می‌شود: ۱- از سیاست‌گذاران، گردشگران و مردم محلی درباره برنامه‌ریزی و توسعه بوم‌گردی روستا نظرسنجی شود، ۲- دفع صحیح زباله‌های روستا و ایجاد

---

1. Garcia  
 2. Elizabeth  
 3. Vicente et al  
 4. Mathews  
 5. Moore & Ross.

مکانی برای جمع‌آوری آن ۳- مشارکت روستائیان در ارائه خدمات اقامتی به گردشگران، ۴- سهیم کردن مردم بومی در کاربری مراتع، ۵- مشارکت مردم محلی در حفاظت از محیط زیست (محیط بانان محلی)، ۵- تدوین قوانین و مقررات ویژه و قوی جهت حفاظت از محیط زیست، ۶- ایجاد نمایشگاه فصلی از تولیدات محلی در روستا و مناطق پر بازدید، ۷- فراهم کردن امکان تجربه زندگی روستایی برای گردشگران، ۸- بازاریابی مناسب جهت فروش تولیدات محلی و ایجاد بازارچه‌ای جهت فروش صنایع دستی و محصولات محلی، ۹- بهبود کیفیت صنایع دستی، ۱۰- هزینه کردن درآمد حاصل از گردشگری در روستا، ۱۱- ایجاد پارکینگ و جایگاه برای برپایی چادر، منقل، آبخوری و غیره، ۱۲- افزایش اقامتگاه‌های بوم‌گردی ۱۳- برگزاری مراسمات و جشن‌های محلی و اجرای موسیقی، ۱۴- عرضه غذاهای سنتی در چادرها و رستوران‌ها.

در پژوهش‌های آتی می‌توان با حذف آن دسته از ابعاد شناسایی شده برای هر متغیر که دارای بار عاملی پایین هستند به نتایج قابل‌اتکاتری دست پیدا کرد. محققان آتی می‌توانند از دیگر نرم‌افزارها برای تحلیل داده‌های کیفی و بررسی برازش مدل مفهومی استفاده کنند. از جمله نوآوری پژوهش حاضر این بود که برای نخستین بار به طراحی مدل توسعه بوم‌گردی با کمک کدگذاری پرداخته شده است. بکارگیری روش کیفی یکی از متدهای جدیدی است که در حوزه بوم‌گردی کمتر مورد استفاده قرار گرفته بود. ضمن این که متغیرها و مفاهیم مستخرج از مصاحبه‌های انجام شده، مفاهیمی گسترده می‌باشند. با وجود تلاشی که برای اجرای کامل این پژوهش صورت گرفته، و ارائه چارچوبی که به گسترده‌تر شدن ادبیات مربوط به توسعه بوم‌گردی کمک می‌کند، اما چندین محدودیت همچنان به قوت خود باقی بود که باید در انجام پژوهش‌های آتی آنها را در نظر داشت. از جمله دسترسی محدود و عدم امکان مصاحبه با همه افراد صاحب نظر در این حوزه، نادیده گرفتن گردشگران خارجی و محدود بودن پژوهش به روستاهای هدف گردشگری استان کرمانشاه.

## منابع

- آنسلم استراس. و جولیتام، کوربین. (۱۳۷۸). «اصول روش تحقیق کیفی: نظریه مبانی، رویه‌ها و شیوه‌ها». ترجمه بیوک محمدی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- امیدی نجف آبادی، مریم. حق بین، آیتا. فرج الله حسینی، جمال. (۱۳۹۵). «بررسی عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم؛ مطالعه موردی: لواسان کوچک». فصلنامه پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، سال نهم، شماره ۳، صص ۱۱-۲۲.
- باغانی، محمد. (۱۳۹۶). «تأثیر اکوتوریسم بر توسعه گردشگری روستایی: مطالعه موردی منطقه گردشگری زعفرانیه سبزوار». پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سمنان، دانشکده گردشگری، صص ۱۱۰۲-۱۰۸.
- بیگ محمدی، حسن. و حاتمی، مجتبی. (۱۳۸۹). «تحلیل جغرافیایی روند مهاجرت در استان آذربایجان شرقی (۱۳۸۵-۱۳۶۵)»، فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط، دوره ۳، شماره ۱۰، صص ۲۳-۴۲.
- حیدری ساریان، وکیل. (۱۳۹۶). «عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی از دیدگاه مردم محلی (مورد مطالعه دهستان سردابه شهرستان اردبیل)». فصلنامه علمی - پژوهشی گردشگری و توسعه، سال ششم، شماره سوم، صص ۱۹۸-۱۷۷.
- خسروی، عادل. (۱۳۹۷). تحلیل راهبردی توسعه اکوتوریسم در شهرستان گالیکش با استفاده از مدل SWOT. پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی عمران و توسعه، دانشکده آبادانی و توسعه روستاها، ۸۵ صفحه.
- داودی، علی. (۱۳۹۴). «تحلیلی بر چالش‌های توسعه اکوتوریسم دره پیام شهرستان مرند». پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز، دانشکده جغرافیا و برنامه ریزی صص ۱۱۸-۱۲۵.
- رضوانی، ع. (۱۳۹۲). جغرافیا و صنعت توریسم. چاپ ۱۳، صص ۱۶-۱. تهران: دانشگاه پیام نور.
- ریچارد شارپلی، ج. (۱۳۹۰). «گردشگری روستایی»، ترجمه نصیری و منشی زاده، انتشارات منشی، تهران، ۱۳۸۰.
- سپهوند، رضا. جعفری، محمد. و احمدی، امین. (۱۳۹۷). «برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اکوتوریسم روستایی (مطالعه موردی: روستای ایستگاه بیشه)». پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، دوره ۵۰، شماره ۲، صفحات ۲۷۶-۲۶۳.
- شاطریان، محسن. کیانی سلمی، صدیقه. و زورمند، پریناز. (۱۳۹۷). «شناسایی و تبیین علی عوامل مؤثر بر فرصت‌های کارآفرینی در مناطق کویری با رویکرد اکوتوریسم (نمونه موردی: کویر مرنجاب)». فصلنامه علمی پژوهشی و بین المللی انجمن جغرافیای ایران، دوره ۶، شماره ۵۷، صص ۹۵-۸۳.
- شاطریان، محسن. کیانی سلمی، صدیقه. غلامی، یونس. و متصری، زهرا. (۱۳۹۶). «اولویت بندی عوامل مؤثر بر توسعه طبیعت گردی روستاهای بخش برزک-کاشان با تلفیق تکنیک‌های ANP و DEMATEL»، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال هفدهم، شماره ۴۴، صص ۱۵۴-۱۳۱.

- صالحی، صادق. (۱۳۹۶). «توسعه بومگردی با تأکید بر مشارکت جوامع محلی (مطالعه موردی: روستای جنت رودبار، شهرستان رامسر)». مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال ۶، شماره ۳، صص ۲۰۱-۱۸۵.
- قبادی، پرستو. (۱۳۸۹). «مطالعه‌ی مشکلات و محدودیت‌های توریسم روستایی استان کرمانشاه». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه رازی، دانشکده علوم کشاورزی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، صص ۱۹۰-۲۰۵.
- قدیری، مجتبی. استلاجی، علیرضا. و پاکتی، معصومه. (۱۳۸۹). گردشگری پایدار روستایی و عشایری. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول.
- کاظمی، غ. (۱۳۸۵). «تدوین الگوی مدیریت اکوتوریسم منطقه حفاظت‌شده مانشت و قلازنگ». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت محیط زیست، دانشگاه علوم و تحقیقات خوزستان، صص ۶۹-۷۳.
- قنادی، نسیم. (۱۳۹۵). «ارزیابی راهبردهای توسعه اکوتوریسم منطقه ارسباران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته برنامه ریزی گردشگری، دانشگاه تبریز، دانشکده جغرافیا و برنامه ریزی، گروه پژوهشی جغرافیا، صص ۱۱۲-۱۲۰.
- لونت، آلتینی. و الکساندروس، پاراسکواس. (۱۳۹۴). روش تحقیق در گردشگری و هتلداری. مترجمان: صادق صالحی، پگاه ایزدی، سالار کهزادی، زهرا پازوکی‌نژاد، صص ۱۵۳-۱۵۲. تهران: مهکامه.
- مصاحب، شیوا و خاکسار، داریوش. (۱۳۹۲). «دفا تر ICT و فناوری اطلاعات راهکاری برای توسعه اقتصادی، اجتماعی روستاها (تحقیق موردی: دهستان خسروشیرین از شهرستان آباءه)»، کنفرانس مدیریت، چالش‌ها و راهکارها، شیراز.
- مطلبی، قاسم. و جوان فروزنده، علی. (۱۳۹۰). «مفهوم حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل دهنده آن». هویت شهر، دوره ۵، شماره ۸، صص ۳۷-۲۷.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). سالنامه آماری کشور. چاپ اول، ص ۱۸۴.
- منوچهری، مریم. (۱۳۹۵). «ارزیابی توان طبیعت‌گردی منطقه ناهارخوران با استفاده از تصاویر ماهواره ای و سامانه اطلاعات جغرافیایی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مازندران، دانشکده منابع طبیعی، صفحه ۲۵.
- میرسنجری، م. (۱۳۸۵). «راهبرد اکوتوریسم بر پایه توسعه پایدار». فصلنامه جنگل و مراتع، شماره ۷۱، صص ۱۰-۷.

Blancas, F. Lozanooyola, M. Gonzalez, M. (2015). *A European Sustainable Tourism Labels proposal using a composite indicator*, Environmental Impact Assessment, Review 54, pp 38-54.

Ehsani, A. (2016). *A Road to Sustainable Tourism*, [in Persian], Tehran: *Mahkameh Publications*.

Daniel, J. (2013). *Economics Impacts of Tourism*, the flasher Press London, Washington, D.C, 6(15), 421-431.

Elizabeth Joy, M. (2002). *Ecotourism: Are current practices delivering desired outcomes ?A comparative case study analysis*. Major Paper submitted to the Faculty of the Virginia

- Polytechnic Institute and State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Urban and Regional Planning in Urban Affairs and Planning.
- Erkara, A., Roza, B. & Nurlan, T. (2017). *Model of sustainable development of tourism industry in Kazakhstan* (regional perspective), *viesoji politika ir 2017*, 16( 2 ), pp: 179–197. and public Administravimas administration policy
- Funda. Ü. (2018). *Dünyada ve Türkiye’de Ekoturizm, Sosyal-Kültürel ve Ekonomik Katkıları*. *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1(2), pp: 69-72.
- García, M. (2017). *Towards a new approach of destination loyalty drivers: satisfaction, visit intensity and tourist motivations*", *Current Issues in Tourism*, 20(3), pp. 238-260.
- Gigović, L., Pamučar, D., Lukić, D. & Marković, S., (2016). *GIS-Fuzzy DEMATEL MCDA Model for the Evaluation of the Sites for Ecotourism Development: A Case Study of Dunavski ključ” Region, Serbia*, *Land Use Policy*, 59, PP: 348–365.##
- Grashiela, M. Aguila, R. (2014). *Ecotourism Industry in Ilijan Batangas City, Philippines: Assessing Its Effects as a Basis of Proposed Tourism Development Plan*. *Quarterly, Journal of Business Studies* , 1(1), pp:24-35.
- Hea, Peng, Hea ,Yong & Xub, Feifei. (2018). *Evolutionary Analysis of Sustainable Tourism*, *Annals of Tourism Research*, 69 (2018) 76–89.
- Lane, B. (2018). *Will Sustainable Tourism Research Be Sustainable in the Future? An Opinion Piece*, *Tourism Management Perspectives*, 25 (2018), 161–164.
- Liu, B. & Mwanza, F. (2014). *Towards sustainable tourism development in Zambia: advancing tourism planning and natural resource management in Livingstone (Mosi-oa-Tunya) Area*. *Journal of Service Science and Management*, 7, pp:30-45.
- MacCannel, D. (1976). *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*. New York: The Macmilan Press LTD: 17,p: 178.
- Mathews, J. A. (2002). *Dragon multinational: A new model for global growth*. Oxford University Press on Demand.accessable Persistent link : [https :// Econ Papers . repec .org /RePEc :oxp:obooks:9780195121469](https://EconPapers.repec.org/RePEc:oxp:obooks:9780195121469) .
- Moore, A & Ross.K , (2014).*Dowling Nature Trail National Parks, Wildlife Reserve and Conservation Area*. Available: [http://www.allnepal.com/nepal/natural\\_places.php](http://www.allnepal.com/nepal/natural_places.php). Accessed 15 July 2018
- Pandit, N. R. (1996). *The Creation of Theory: A Recent Application of the Grounded Theory Method*. *The Qualitative Report*, 2(2).
- Vicente,R. Akarapong , U. &Mingsarn,K. (2014). *Factors Influencing Local Resident Support for Tourism Development: A Structural Equation Model*1, Department of Applied Economics The University of the Balearic Islands, Spain,. Available <https://www.researchgate.net/publication/260312058>. Accessed 20 March 2018.pp:17-18
- UNWTO (World Tourism Organization), (2018). *Annual Report 2017*, UNWTO, Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284419807>.